

Agrupació Excursionista Talaia
Vilanova i la Geltrú

61a SORTIDA “CONEGUEM CATALUNYA”

28 d'octubre de 2012

BONMATÍ
SANT JULIÀ DE LLOR
(La Selva)

LA SELVA

La Selva és una de les comarques gironines. Té una gran diversitat geogràfica i es pot parlar de tres grans unitats de relleu ben definides: la Serralada Prelitoral, la Depressió Prelitoral i la Serralada Litoral. És formada per 26 municipis, encara que més d'un ha expressat la voluntat d'agregar-se a una altra comarca. La Garrotxa i el Gironès la limiten pel nord, el Baix Empordà i el mar per l'est, el Vallès Oriental i el Maresme pel sud i Osona per l'oest.

El mot *selva* inicialment significa 'bosc ufanós i poc alterat'. La seva denominació és molt vinculada al paisatge més o menys pla i cobert de sureda o de conreus d'arbres que s'estén al peu dels massissos del Montseny i les Guilleries i que arriba fins a les Gavarres i la Serralada Litoral. Alguns fan notar que el nom assenyala que som dins la zona humida i forestal.

SANT JULIÀ DEL LLOR I BONMATÍ

Cap de Municipi: Bonmatí

L'any 1983 un decret aprovà la segregació dels nuclis de Sant Julià del Llor i Bonmatí del terme d'Amer per constituir-se en municipi independent, inicialment amb una extensió d'11 km². Limita amb els municipis d'Anglès (S), la Celler de Ter (W), Amer (N), Sant Martí de Llémena (NE), Sant Gregori (E) i Bescanó (SE), aquests tres darrers de la comarca del Gironès.

El territori s'estén a l'esquerra del Ter, que constitueix el límit occidental i meridional del terme, i al qual desguassen els diversos torrents que drenen el territori. És comunicat per carreteres locals, com la procedent de Sant Martí de Llémena, que enllacen, fora del terme, amb la N-141 de Girona a Anglès i amb la C-63 (eix Selva-Garrotxa, que passa també per Anglès).

L'emmarca un paisatge mediterrani de pujols boscosos, que no superen els 300 m d'altitud, delimitat: al nord pel Pla del Verdeguer, sota els cingles calcaris de la Barroca i Sant Roc; al sud pel riu Ter; a l'est per la riera de Calders i a l'oest pel torrent del Rajolet. El cap de municipi, Bonmatí, a 186 metres sobre el nivell del mar, dista 18 quilòmetres de Santa Coloma de Farners, 15 de Girona, 45 de la Costa Brava i 108 de Barcelona. La població, passa de mil habitants, es troba dispersa: colònia industrial, urbanitzacions Bondia i Massana i parròquia de Sant Julià del Llor. Una trentena de masos escampats exploten unes 100 ha agrícoles i més de 400 ha forestals. La major part de la població activa treballa al sector industrial.

Predomina el bosc mediterrani densament poblat d'alzinar típic, clapissat de suro, arboç i pins. El sotabosc assolellat presenta un estrat arbustiu dens: bruc, estepa, ginesta, esbarzer i brolla. Als vessants obacs predominen l'esparguera, el galzeran, l'heura, el lligabosc i l'estrat herbaci. Les ribes conserven el bosc de ribera: verns, oms, freixes, acàcies, avellaners... Els marges del Ter estan replantats de pollancredes i plàtans. Les espècies de bolets s'hi fan amb varietat i, per qui en sap els topants, amb abundància. Cal fer esment de l'**arbre monumental de la Font de l'Aulina**. Recentment sembla haver-se descobert una subespècie de llorer endèmic d'aquesta zona. Al jardí botànic del mas Bonmatí s'hi troben xiprers dels aiguamolls de Florida.

El topònim compost, llarguíssim, resumeix la història del municipi en tres parts: del llatí Julianus, nom propi de persona, elevada a la categoria de sant i venerada pels benedictins que cristianitzaren l'indret. Del Llor (Lauro) no evoca una zona de llorers, sinó que, segons Balaña i Abadia, deriva de l'àrab clàssic (al) càrb "(de la) riba" o, segons Marquès o Calzada, del preromà Lauronem = puig. La segona part designa un altre topònim, Bonmatí, que pren el cognom del fundador de la colònia industrial.

El lloc és esmentat el 949 (*Lauro*) i la parròquia de **Sant Julià** existia ja el segle XI. L'actual església, molt posterior, s'alça dalt un turó dominant la plana. El monestir d'Amer hi tingué moltes possessions. El 1363 la seva jurisdicció fou venuda pel rei a la ciutat de Girona i el 1381 a l'abat d'Amer; el 1698 consta com a lloc reial. El 1734 s'hi explotaven jaciments de galena.

Prop seu hi ha un **pont medieval** (construcció encara vigent i actualment restaurada) que creua l'antic llit del Ter, desviat vers la part dreta. A l'extrem SW del terme, aprofitant l'aigua del Ter, es formà a la fi del segle XIX la **colònia tèxtil de Bonmatí**, impulsada per Manuel Bonmatí de Cendra, propietari de l'antic mas i molí fariner de Bonmatí. L'església fou construïda el 901 i el pont que comunica la població amb la carretera de Girona a Amer fou també una obra impulsada pel fundador de la colònia.

Els molins

Els cursos d'aigua aprofitats en els molins han estat els motors del desenvolupament; en queden un munt de vestigis: El molí vell de Sant Julià o del rec de l'Anglaseu, el mas Moner, el molinet de la riera de Calders, els molins de l'Enric i de can Rigau, a la riera de Bàscara, o de la Canova i el molí de can Llorà Petit. El molí del Llor, de Bonmatí, s'esmenta el 1229.

Els carrers de Sant Julià del Llor

Sant Julià del Llor és un poble rural de masies disperses. Té un nucli urbà, poc poblat, amb tres agrupaments d'habitatges que formen carrers pintorescos i inconnexos: el carrer Vell, al peu de la muntanya de Sant Julià, a la riba del Ter, està format per cases amb llindes gravades al segle XVIII, agrupades a l'entrada del pont vell que comunicava amb la Cellerà. Les cases del carrer Nou, al costat del pou de la mina Carlota, eren habitatges miners. El carrer Petit l'han format un grup de cases noves.

El pont Vell de Sant Julià del Llor

El pont es troba al pas d'una via romana que, des de Gerunda, penetrava l'interior muntanyós resseguint la riba esquerra del Ter. Les obres de restauració podrien confirmar l'origen romà dels enormes carreus que sostenen la base de les arcades. No hi ha proves que el pont es reconstruís a l'edat mitjana tot i trobar-se al pas d'una important via de comunicació del comtat de Girona. El pont actual es considera un dels millors exemples d'estil gòtic tardà civil que queden a la demarcació. Segurament és una obra del segle XVII de la que en foren promotors els Olmera, senyors d'Anglès, i el monestir d'Amer. Consta de cinc arcades desiguals, la més gran té 20 m de llum, 3,65 m d'intradós i una altura màxima de 9,1 m fins a la barana. Les pilastres estan reforçades per espigons que fan de trenca-aigües i contraforts. La calçada té dos metres d'amplada. Va servir pocs anys, un aiguat el va inutilitzar en desplaçar el curs del riu, abans que l'aiguat de Santa Llúcia (1777) s'endugués l'arcada de la riba dreta. A mitjan segle XVIII els aiguats inutilitzen el pont vell de Sant Julià. "...había en la Cellerà un puente muy dilatado sobre el río, el cual, al no estar muy bien apoyado, se lo ha llevado, pocos años hace" (Zamora, 1790). El pont és substituït per passeres i per barques de llibant. Avui podem apreciar la imatge surrealista d'un pont sense riu, arcades immenses que arrenquen al carrer Vell i acaben enlloc, enmig dels camps i horts. El 1999 s'inicia la primera fase de consolidació i rehabilitació de la gran volta central, de 20 m de llum. Arran dels treballs, ha aparegut una cinquena volta.

L'ermita de Sant Julià del Llor

Església parroquial probablement preromànica, citada en documents del monestir d'Amer (949). L'església es troba emplaçada al cim del turó més alt del municipi (295 m) i segurament va ser una estada d'eremites abans que s'integressin a la regla monacal benedictina durant la repoblació i cristianització endegada des del monestir de Sant Medir. El cisellat dels carreus i alguns fragments d'escultura són tot el que en resta d'aquest període. L'edifici és una reconstrucció del s. XII.

Ensorrat pels terratrèmols de 1427 i reconstruït. Reformat profundament al segle XIX. L'interior va ser restaurat i remodelat totalment el 1990. L'edifici té una sola nau, més ampla al peu que a la capçalera, amb dos arcs en degradació que formen un arc triomfal. L'absis semicircular té forma de ferradura. Les darreres centúries s'hi ha afegit la rectoria i una sagristia, comunicades amb l'absis, una espaiosa capella lateral poligonal i un cor penjat, amb una escala per arribar a l'espadaña amb dos ulls molt senzills i dues campanes. Davant la façana, amb porta rectangular i un ull de bou, hi ha el cementiri, renovat el 1875.

Capella de Sant Pere Màrtir

Perduda al bell mig del bosc, al nord del turó de Sant Julià, algú va edificar una capella de poc més d'un metre quadrat. La força de la tradició l'ha restaurat. L'any 2000 va ser beneïda la nova imatge. El poble ha oblidat quan va ser erigida la capella i el perquè s'encomanà a aquest sant peculiar: Sant Pere Màrtir (Verona, 1206– Milà, 1252), dominic inquisidor i gran perseguidor de l'heretgia càtara. Segons diu el martirologi, convertia predicant. Tot i ser martiritzat a cops de destrat, va caldre degollar-lo perquè callés. Va assegurar que mort faria més feina que viu. Els albigesos van ser exterminats en un genocidi. La festivitat del sant, canonitzat el 1253, es celebra el 29 d'abril.

El pou de la mina Carlota

Al sector entre el carrer Nou i el carrer Petit hi hagué tres mines o pous que extreien plom i barita: La Carlota, La Rosa i San José. Al nord de la muntanya de Sant Julià hi hagué La Vigilada i altres pous de barita i plom i una munió de mines a cel obert, totes elles poc rendibles. A partir del 1914, la Compañía Minera Pirenaica va obtenir rendiments importants de galena de la mina La Carlota. El 1921, després d'un greu esclavissament amb set morts, la mina va quedar inundada per les filtracions del Ter i va tancar. A Sant Julià del Llor els treballadors immigrants han anat i vingut en multitud des de l'obertura de les mines al segle XVIII. Molts dels darrers minaires van marxar a Barcelona a obrir les galeries del metro.

Els carrers de Bonmatí

El nucli de Bonmatí, edificat fa poc més d'un segle, el forma la urbanització residencial de la colònia industrial: quatre blocs compactes i allargats, de tres plantes de pisos, formen els carrers del Pi, de Sant Ramon i de Flaça, que conflueixen en paral·lel a la plaça de Don Manuel, davant de les naus i dels habitatges dels amos i dels menestrals. L'eixample de Bonmatí el constitueix la urbanització Bondia, una malla de carrers sinuosos que urbanitzen un turó apartat de la colònia. La plaça Massana articula la nova expansió urbanística d'aquest sector.

El mas Bonmatí

És una masia mil·lenària del veïnat de Cabanyes. S'hi han perpetuat vint-i-cinc generacions. El 1920 la masia va ser transformada en casal residencial de quatre plantes, d'estil neogòtic. A l'ala sud destaca una torre cantonera de planta octogonal, de cinc pisos, rematada per un teulat punxegut recobert de teules de ceràmica esmaltada verda. Les portes i finestres, les grans arcades de la galeria del pis principal, els capitells compostos i els elements decoratius combinen mostres de tots els estils arquitectònics. A l'ala nord, hi ha adossada la capella privada de la Puríssima. L'arquitectura del casal expressa el poder absolut per Manuel Bonmatí de Cendra: hisendat, cap provincial de la Comunió Tradicionalista, diputat provincial pel partit carlista, senador del Regne i diputat a Corts, propietari del diari tradicionalista El Norte, precursor de la revolució industrial en aquesta demarcació i fundador de la colònia industrial.

La capella de la Immaculada Concepció

Capella privada adossada a la casa Bonmatí (1886). El 1900 es va ampliar la nau, s'hi va fer una gran escalinata d'accés i un campanar de cadireta, es va decorar la façana amb estil neogòtic i els murs interiors es van pintar amb escenes de Jesús i la samaritana i de Jesús i els infants. Beneïda el 14 de febrer de 1902. El 1908 és autoritzada a oferir serveis parroquials i cedida al culte comunitari de la colònia. L'any 1970, el bisbe de Girona, Narcís Jubany, crea la parròquia

de Santa Maria de Bonmatí i la capella privada fa provisionalment les funcions d'església parroquial, fins que la nova església parroquial de Santa Maria és beneïda pel bisbe de Girona, Jaume Camprodon (1973).

La colònia Bonmatí

És la darrera de les colònies edificades al Ter (1896) amb tres salts d'aigua que mouen les turbines de roda plana que, per un sistema d'embarrat, transmeten l'energia dinàmica a les dues indústries tèxtils i a la paperera. En els seus inicis, la indústria bonmatinenca té una producció estacional sotmesa al règim pluvial i als cabals del riu Ter encara no regulat per pantans. Quan hi ha prou aigua per a les turbines, els obrers són cridats als seus llocs de treball a toc de campana. És el conjunt arquitectònic típic d'una colònia industrial del segle XIX, amb alguna singularitat derivada de la seva organització social atípica: el propietari de la colònia no va explotar directament les naus de les tres fàbriques, sinó que les va arrendar, cadascuna amb el seu propi salt d'aigua, a diversos amos o empresaris, i es va reservar l'arrendament directe dels pisos dels obrers, així com les rendes de la central hidroelèctrica. El canal separa la zona productiva de l'espai residencial i la plaça de Don Manuel esdevé l'eix vertebrador del conjunt urbanístic, on s'encaren les naus, la modesta casa del director (reconvertida en Casa de la Vila), els pisos humils dels obrers de la colònia, arreglerats en tres fileres o carrers, i l'hostal-botiga, que també feia funcions de cafè-teatre i centre recreatiu i social. Els edificis del conjunt industrial s'han deslligat de la seva interdependència colonial i s'han adaptat a la modernitat conservant les seves funcions originals particulars.

La xemeneia de la fàbrica paperera

Edificada el 1921 per a donar sortida als fums de les calderes de la paperera Torras. La xemeneia, tota de rajol vermell, s'alça esvelta al costat de les naus industrials, prop de l'altre símbol del poble, la torre modernista de la casa pairal dels Bonmatí.

Plaça del Motor

Els anys de màxima prosperitat minera, durant la Primera Guerra Mundial, es van fer grans inversions en mà d'obra (300 minaires) i maquinària. S'instal·là un motor a gas de setze tones per pujar el mineral d'un dels pous i una via per a vagonetes que descarregaven el mineral en un molí de barita. Les dotze moles eren mogudes per un enorme motor dièsel, que donà nom a la Plaça del Motor. Un rentador de mineral, que era purificat per electròlisi, i l'edifici de la Foneria de plom completaven aquest complex miner al costat de la colònia.

Els ponts nous

Josep Bonmatí dirigeix la construcció del pont de la colònia que connectarà amb el tren d'Olot i la carretera. El pont és inaugurat el dilluns de Pasqua de 1906. Dinamitat durant la retirada de les tropes de Líster, el 5 de febrer de 1939, temps durant el qual funciona un pont provisional darrera les fàbriques. Reconstruït el 1940 per presoners republicans. Eixamplat el 1995. Aquest pont va substituir la barcaça de llibant del Ter, que fins llavors havia transportat tota la barita, el plom i els altres minerals i també la maquinària, les matèries primes i les manufactures de les indústries fins a la riba dreta del Ter, on reprenien el transport per carretera o amb el tren d'Olot. El 1977 un pont nou comunica Sant Julià amb Anglès i, tot just el 1988, una carretera entre Sant Julià del Llor i Bonmatí, que travessa llocs tan frondosos i bells com són la font del Cabrit, la Rompuda i Rocarúbia, comunica el dos pobles del municipi.

L'estació de tren Bonmatí-Vilanna

El 1897 es fa el baixador provisional del tren d'Olot. El 1912, l'impuls econòmic de la colònia va requerir l'edificació d'aquesta estació al terme veí de Vilanna (Bescanó). Tota la línia de tren és suprimida el 1969 i l'antic traçat de la via, 55 km Olot-Girona, s'inaugura com a via verda el 1997. El 1895, arriba el primer immigrant, en Mingo de l'Estanc, que ve d'Albelda (Aragó) a treballar en la construcció de la via del tren d'Olot. El tram de Bonmatí es posa en funcionament el 1895. Tot

seguit, aquest primer obrer immigrant arribat a Bonmatí, i d'altres, són contractats per Lluís Bonmatí, el germà del fundador de la colònia, aleshores farmacèutic d'Amer per iniciar les obres de la colònia industrial. El dia 20 d'abril de 1896 s'inicien els treballs d'obertura del canal que condueix les aigües a les fàbriques de la colònia. Gran quantitat d'immigrants van ser requerits a tombant de segle per construir les grans infraestructures: El tren, la nova carretera, les recloses, els canals, les centrals, les fàbriques i les mines.

Els hostals i passos de barca de la Celleria i de Sant Julià del Llor

Fins al 1987, els passos de barca de llibant han estat un punt clau del sistema de comunicació d'aquestes ribes del Ter mancades de ponts. Les barques van permetre l'intercanvi dels grans fluxos de mà d'obra que requerien les mines i les empreses tèxtils de cada banda del Ter. Hi ha un contracte d'arrendament de la barca de la Celleria de 1678 i la barca del mas Cuc d'Anglès es troba documentada el 1727. Durant la carlinada de 1849 el general isabelí Nouvilas crema la barca de la Celleria per a dificultar les accions dels carlins aquarterats a Amer. A finals del s. XIX, aquest pas de barca, que funcionarà fins el 1987, passa els treballadors de la Celleria de Ter fins a la fàbrica de saques Armengol de Sant Julià. Aquesta fàbrica es trasllada de riba i origina la **colònia tèxtil Burés d'Anglès** i, per transportar-hi la mà d'obra, el 1910 s'instal·la la barca de llibant de Sant Julià, que deixarà de funcionar el 1977. Les empreses mineres, que també requereixen molta mà d'obra de cada costat del riu, posen en funcionament una barca pròpia entre 1919-1921. La colònia Bonmatí també es refia d'un pas de barca molt abans que es construís el pont.

AMER

El terme municipal d'Amer es troba a l'extrem nord-oriental de la Selva, fronterer amb la Garrotxa al nord i el Gironès a l'est. La major part del terme està molt ben definida orogràficament ja que s'estén per la totalitat de la vall baixa del Brugent. El riu travessa el terme de nord a sud fins al Pasteral, on s'ajunta amb el Ter, del qual n'és afluent. Des del Pasteral, al final de la vall, cap a ponent, el curs encaixat del Ter marca el límit sud del terme, englobant-hi el petit poble de Lloret Salvatge o de la Muntanya.

La vila d'Amer (186 m) es troba en el punt on la vall, cap al nord, es comença a estrènyer, al bell mig del terme, i s'estén per un ampli espai planer deixat per un meandre a la dreta i a tocar del Brugent. Pertanyent al bisbat de Girona, està a 25 km d'aquesta ciutat. El terme comprèn també les velles parròquies de Sant Genís Sacosta al nord-oest, Sant Climent d'Amer al sud-est i Lloret Salvatge al sud-oest, a més d'alguns veïnats.

Monestir de Santa Maria d'Amer

Consagrat l'any 949, el monestir benedictí de Santa Maria d'Amer fou el centre religiós i polític de la vall al llarg de tota l'edat mitjana i moderna, fins a l'exclaustració de 1835, i al seu redós hi va créixer la vila. De tot el complex es conserven diverses dependències. En primer lloc, l'església, també parroquial des del 1657, que dels seus orígens romànics preserva els diferents absis i absidioles i l'estructura principal, mentre que entre els segles XVI i XVIII es reféu la façana i s'allargaren les naus, i encara al segle XX s'acabà el campanar. Restes del claustre, enderrocat amb els terratrèmols del segle XV, foren trobades en el subsòl de l'actual plaça del Monestir, mentre que can Mon i can Boles, on avui hi ha el dispensari, ocupen les dependències de l'antiga casa de l'abat.

Plaça de la Vila

La plaça porxada de la Vila és una de les més grans de Catalunya i, encara que constituïda per edificis d'èpoques i estils molt variats (entre els que destaquem Ca l'Espinet, can Gultresa o can Panosa), ofereix una agradable i marcada sensació d'unitat. Centre tradicional de la vida amerenca, s'hi celebra el mercat cada dimecres i diversos actes populars, entre els quals la Sardana de l'Alcalde, durant la festa major.

El Pedreguet

El carrer de Girona, una de les principals artèries del nucli des de l'edat mitjana, vertebrava el barri del Pedreguet. Hi ha algunes cases de marcat regust medieval, com can La i, al final, a la sortida del poble, la capella de la Mare de Déu de la Pietat. De probable origen romànic, aquest petit edifici d'una nau i absis semicircular, data del segle XVII, amb una reforma de 1844, i sota el seu porxo hi passa el carrer. En aquesta capella s'hi revestien les autoritats eclesiàstiques (bisbes i abats) abans d'entrar a la vila.

Castell d'Estela-Torre de Sant Silvestre

Documentat des del 1136, el castell d'Estela va pertànyer als Montcada i després als Soler, emparentats amb els Roca-Salva, fins que fou abandonat vers el segle XV. Actualment només se'n conserven, encimbellades al serrat de les Saleres Velles, al sud-oest de la vila, restes molt malmeses d'algunes parets. Uns 500 m al nord del castell, en una altra elevació de la mateixa carena, hi ha les restes de la torre de Sant Silvestre, de planta circular i possiblement relacionada amb la mateixa fortificació.

ANGLÈS

El terme municipal està situat al vessant nord-est de la comarca de la Selva. La vila s'aixeca al mig d'una extensa vall que dista 17 quilòmetres de Girona. **La vila vella** s'enlaira sobre un petit turó situat al mig d'una plana fèrtil que hi ha al costat sud de la desembocadura de la riera d'Osor en el riu Ter, cabals d'aigua que marquen la frontera amb la vila veïna de la Celler de Ter i amb el municipi de Sant Julià del Llor-Bonmatí respectivament. El poble modern s'ha anat estenent vers aquesta plana i damunt d'alguns petits turons que l'encerclen. El massís de les Guilleries tanca la vall per l'oest. El municipi comprèn el nucli urbà, els veïnats del Pla d'Amunt i Pla d'Avall, ambdós establerts al mig de la plana, i el veïnat de Sant Amanç, enclavat damunt d'una zona muntanyosa que cau des dels contraforts de les Guilleries fins arribar al Pla d'Avall.

La primera referència escrita la trobem l'any 860 i correspon a un precepte signat pel rei Carles el Calb, concedit a instància de l'abat Teodosi del monestir dels sants Medir i Genís. Aquest document es refereix a l'església parroquial de Santa Maria de Sales de la Celler de Ter, i s'hi esmenta la vall d'Anglès com a valle Anglesio, que significa 'la vall de les esglésies'. Per primer cop, en un document signat l'any 1200 per Guerau, vescomte de Cabrera, s'esmenta a la vegada **el castell** i la capella de la fortalesa, avui **església parroquial de Sant Miquel**.

Dins la vall d'Anglès, de mica en mica s'anaren formant dos nuclis importants de població. **El barri de la Celler, format a l'entorn de l'església parroquial de Santa Maria de Sales**, i el barri del nucli del castell. El domini religiós parroquial s'impartia des de l'església de Santa Maria de Sales i el domini civil des del castell. Les conseqüències de les llargues guerres entre França i Espanya les patiren enormement el poble i el castell. El dia 25 de juliol de 1696, després que els francesos resultessin vencedors en la batalla del Ter, que els va permetre posar setge a la ciutat de Girona, entraren violentament a la vila anglesenca, on sojornaren fins al dia 12 d'agost. Molts fugiren de les seves llars tot endinsant-se per les Guilleries i evitar així les represàlies de l'exèrcit invasor. Durant aquella estada, els soldats, que mataven tots els qui arreplegaven, saquejaren, cremaren i destruïren nombroses cases de la vila, l'església, el castell i les muralles. El castell ja no tornaria a refer-se.

El barri antic

Entre els carrers i carrerons del nucli antic pot visitar-se un magnífic museu a l'aire lliure que presenta nombrosos estils arquitectònics que li donen unes característiques ben singulars i espectaculars. El barri vell, malgrat ésser un gran desconegut, és un dels més antics i importants de Catalunya. Passejant pel sector més enlairat de la vila hom pot gaudir tot contemplant magnífics

edificis que ens permeten observar en directe l'evolució que ha sofert l'arquitectura rural catalana des de l'època medieval fins al noucentisme. Aquest conjunt monumental presenta diferents estils arquitectònics. Entre els més importants podem mencionar el romànic, el gòtic i el noucentista. De tots tres, el que més sobresurt, per la gran quantitat d'edificis que tenen característiques gòtiques, és el segon, que podríem catalogar-lo com a gòtic final - primer renaixement. Fent un recorregut per aquesta zona podrem observar que els edificis presenten tres tipologies que tenen el seu origen a l'època medieval: cases medievals, que són edificis d'una o dues plantes, a les quals sovint s'han afegit unes golfes i que destaquen per tenir unes finestres molt petites emmarcades amb pedra; casals gòtics, que solen tenir planta baixa i dos pisos i que presenten una composició simètrica, amb portals dovellats espectaculars, finestrals amb arcs lobulats i llindes gravades amb inscripcions o ornaments, i cases medievals transformades, edificis que han sofert una transformació i reordenació de la façana per tal d'obtenir més llum tot ampliant les finestres antigues o obrint balcons. Moltes de les cases i casals que poden admirar-se actualment en un principi eren cases unifamiliars que responien a un ús agrícola i que solien tenir un portal de grans dimensions, una o dues plantes d'habitatge i unes golfes que servien de graner.

La plaça de la Vila

L'actual plaça Major o de la Vila està situada en la part més alta de la població, en un extrem del barri antic. Presideix aquest espai públic la Casa de la Vila. Temps enrere havia estat la plaça d'armes del castell i era allí on fins al mes d'octubre de 1995 es celebrava tots els diumenges el tradicional mercat setmanal instituït pel rei Jaume II el dia 18 de febrer de 1294.

L'església parroquial

L'actual **església parroquial de Sant Miquel era l'antiga capella del castell**. Data almenys des de l'any 1200 i era sufragània i doma de l'església parroquial de Santa Maria de Sales de la Celler de Ter. Des de l'any 1620 fins al 1627 fou parròquia segregada de l'església de la Celler; després, per manament del tribunal de la Rota Romana, tornà a dependre de l'antiga parròquia fins a l'any 1859, en què aconseguí la independència plena. L'actual estructura del temple és d'estil renaixentista tardà, principi del barroc. El temple fou construït fora muralles, però estava protegit pels murs d'un baluard que el cerclava. Encara ara, sota l'església, en l'encreuament entre els carrers del Molí, del Canigó i del Raval, pot observar-se perfectament un dels murs del baluard que té una forma arrodonida. Actualment la parròquia d'Anglès és la seu de l'arxiprestat del Ter-Brugent.

El carrer d'Avall

Sens dubte és el carrer més singular de la població. Les dues arcades que travessen de banda a banda de carrer l'han fet famós. Acull una sèrie d'elements arquitectònics molt interessants. Gairebé a cada edifici hi ha quelcom prou important per ser remarcat. Per citar-ne alguns, destacarem l'arcada de Can Verdager, que és de propietat municipal. L'element més significatiu d'aquest habitatge són els dos finestrals romànics que es poden veure, un a cada banda de les dues façanes de l'edifici. Al seu costat es troba l'edifici noucentista de Can Cendra, número 31, també de propietat municipal, on poden observar-se uns magnífics esgrafiats i una bonica reixa de ferro forjat. L'antiga casa pairal de Can Cendra va ser restaurada per l'arquitecte gironí Rafael Massó i és un clar exemple dels postulats noucentistes que aquest arquitecte va adoptar durant la segona etapa de la seva vida (1912-1922). La masoveria de Can Cendra, números 27-29, situada al costat de la casa pairal, també de propietat municipal, és interessant per la varietat d'estils que presenta. Can Camps, número 41, té una magnífica porta de mig punt amb grans dovelles i dos sensacionals finestrals gòtics d'arc conopial lobulat que són rematats per guardapols. Inserida a la façana hi ha una làpida que porta la següent inscripció: «Des de Puig de Frou, de cara a la nostra vall digué Carles Magnus 814 sembla la vall dels Àngels». La inscripció va ser posada a finals de la dècada de 1940.

Carrer Major

Una bona mostra d'elements arquitectònics gòtics també poden admirar-se en diferents edificis d'aquest carrer. Per la seva singularitat destaquem la portalada de punt rodó feta amb grans

dovelles de Cal Noi, i dues finestres, una de cantonera que mira vers la plaça de la Vila per un costat i vers el carrer Major per l'altre. La primera és rematada per un guardapols rectangular molt artístic, adornat amb petxines. La segona finestra, que mira vers el carrer Major, té un magnífic arc conopial amb arquets i guardapols. Dos caps humans esculpits a la pedra fan de suport al guardapols. Al costat dels caps, uns petits ampits de finestra decorats amb motllura i motius florals decoren aquesta obra d'art, situada en l'edifici marcat amb el número 1. Una mica més avall, a l'altre costat del carrer, en el número 8, podem admirar la casa de cal Rellotger, restaurada en part. A conseqüència de les obres de reforma que s'hi van fer va sortir a la llum, en la part superior de l'edifici, un bonic finestral renaixentista que restava tapat. En les cases que actualment estan marcades amb els números 8-10 era on antigament estava situada la notaria del castell d'Anglès. Més avall, en la mateixa banda del carrer, en el número 18, hi ha la casa de ca l'Esparter, on pot admirar-se una portalada de mig punt amb grans dovelles. En la dovella principal que cau en la part central de la porta hi ha gravat un escut. Damunt la porta hi ha una finestra d'arc conopial.

Fora muralles

Aquest sector del barri antic està format pels carrers del Molí i del Raval. A mà dreta baixant per aquest carrer, encara es pot contemplar una interessant llenca de l'antiga muralla que cercava la vila. Més avall, a mà esquerra, hi ha Can Ciscot, que antigament havia estat el molí del castell i que és datat almenys de principis del segle XIII. Antigament, per aquest carrer passava el camí ral que conduïa a Girona, conegut a l'edat medieval com a Via Moneria.

LA CELLERA DE TER

Més de la meitat del seu terme és muntanyós i forma part de la carena oriental del massís de les Guilleries. L'altra part la forma una plana fèrtil, voltada d'aigua, de poc més d'un quilòmetre d'amplada, vorejada pel Ter i la riera d'Osor. El poble es troba a 166 m sobre el nivell del mar i dista 19 quilòmetres de Girona, seu del bisbat. El nucli urbà està situat al centre de la vall, al peu de la muntanya de Puigdefrou (843 m d'alçada) que, amb la seva silueta inconfusible, és l'accident geogràfic més representatiu del poble. Darrere la muntanya trobem el vell Plantadís. A migjorn trobem el Pladavall i cap al Nord, el Pladamunt i el Pasteral. Cal que parem atenció en aquest indret perquè és el lloc més conegut del municipi. Aquí, el Ter, després de travessar les Guilleries i el Collsacabra i d'omplir els pantans de Sau, de Susqueda i del Pasteral, s'obre a les planes de les comarques gironines. El clima és de règim mediterrani.

Fins el 1934 el municipi fou conegut com la Celleria d'Anglès, nom del poble veí amb qui formà municipi i parròquia durant molts segles en aquesta vall que fou anomenada, durant l'Alta Edat Mitjana, la Vall d'Anglès. Estava constituïda per dos nuclis importants de població: l'un al voltant del castell d'Anglès, que tancava la vall pel Sud, i l'altre al voltant de la parròquia o sagrera, que més tard en ampliar-se prengué el nom de Celleria d'Anglès per haver esdevingut centre religiós de la vall. La seva patrona i titular és Santa Maria de Sales. El primer document que es coneix sobre l'església la situa en unes sales o masos a principis del segle IX. D'aquí en ve el nom.

La primera referència escrita és de l'any 860, còpia d'una altra anterior, de l'any 836, que s'ha perdut. És un privilegi concedit pel rei franc Carles el Calb a l'abat Teodosi del monestir de Sant Medir, que confirma a la comunitat la dependència d'una església dedicada a Santa Maria, Sant Mateu i Sant Joan Evangelista, juntament amb un palau anomenat Merlac i les seves sales, situada a la vall d'Anglès. Aquesta església es convertirà més tard en l'església parroquial de tota la vall. Com que en el mateix document es fa esment, també, d'una altra església dedicada a Santa Maria prop del riu Amer, que més tard es convertirà en la seu del nou monestir de Sant Medir, la de la Celleria passa a ser anomenada Santa Maria de Sales o Santa Maria d'Anglès.

De com el terme va deixar de ser propietat del monestir i aquesta església esdevingué parròquia diocesana està per aclarir. El fet és que l'any 1083 la parròquia està plenament documentada i ja no

es parla de dependència monacal. El seu campanar romànic, avui embolcallat per les reformes posteriors, i algun pany de paret de l'església són muts testimonis d'aquells temps.

És al voltant d'aquesta església on comença la història cellerenga. En els temps medievals les esglésies i els seus espais més propers són llocs inviolables i de refugi per a la gent. El conjunt s'anomena sagrera (lloc sagrat) i més tard, en créixer, passa a dir-se cellera que és nom comú en molts llocs. Es refereix al nucli habitat al voltant d'una església i que comparteix el terme amb un altre de més allunyat. La Cellera d'Anglès era el nom propi i es referia a la població al voltant de l'església parroquial que formava parròquia i terme amb el nucli que envoltava el castell d'Anglès. El nucli antic del poble i al fons les voreres del Ter

Un altre element important **són els ponts**. En formar part de la Via Moneria que unia Girona amb Amer calien ponts estables per a creuar tant el riu com la riera. En coneixem tres d'aquesta època: un a la riera, l'altre al Pasteral, dit del Gallissà, i l'altre a Sant Julià del Llor. Aquest darrer probablement posterior. Els dos primers van ser destruïts pels aiguats, un flagell permanent a la zona, i el tercer, com que un aiguat va canviar el curs del riu, el podem veure quasi sencer en terra eixuta a la ribera oposada.

El nucli antic

Era inicialment el que estava més a prop de l'església i que comprenia el carrer de Figaric, el d'Amer, el d'Amunt, la Plaça de la Vila i el carrer Major. A partir del segle XVII s'hi van afegir el carrer Nou (Mn. J. Ausellé) i els carrerons de l'altra banda del torrent. El segle XVIII, en configurar-se el carrer d'Avall, va concloure l'estructura urbana que es va mantenir fins ben entrat el segle XX. Hi podem trobar alguna casa gòtica amb porta adovellada. La majoria, però, eren cases senzilles de tres plantes adaptades a les feines agrícoles. Gairebé no en queda cap amb tota la seva estructura original.

La plaça de la Vila

La trobem al centre del poble i la coneixem com a tal des de l'època medieval. Malgrat que és de dimensions reduïdes, el primer terç del segle passat es va ampliar enderrocant tres cases que la delimitaven pel sud. Fins el 1990 hi tingué la seu l'Ajuntament de la Vila. Avui, però, l'edifici acull altres serveis municipals. En el conjunt d'edificis hi trobem pocs elements originals llevat de **Can Dalmau, 1601**, que ens permet apreciar quasi tota la primera construcció: casal gòtic amb façana esgrafiada i porta adovellada de mig punt, finestres d'arc conopial lobulades i amb guardapols i dos lleons en relleu a les impostes d'una finestra a la planta baixa. Presenta un cos afegit, a manera de torre, pel sector de llevant que ha sofert algunes modificacions. L'antic ajuntament és un bonic edifici de principis del segle XX. Tots els altres habitatges s'han modificat o enderrocats durant els darrers trenta anys.

L'església parroquial

Està **dedicada a la Mare de Déu de Sales**. És un edifici de notables proporcions tal com li corresponia en ser l'església parroquial del castell i més tard de la baronia d'Anglès. La seva construcció ha estat molt modificada i potser la culpa principal són els terratrèmols del segle XV, que la van deixar molt malmesa. De l'església inicial del segle IX, no n'ha quedat cap testimoni. De l'edifici del segle XII sí que podem veure, encara, el pany de paret meridional dintre de la capella fonda. També a la part interior del campanar podem resseguir la seva estructura romànica i els finestrals tapiats. La volta de la nau és apuntada i molt ampla i fa pensar en una reconstrucció posterior. El 1637 va començar l'ampliació del temple per la part de ponent en construir-se el presbiteri, la sagristia i la Torre del Mal Temps. Acabades aquestes obres el 1645 es va canviar l'orientació del temple, es va obrir la porta d'entrada, es va fer la façana de línia barroca, es van construir les golfes i es va modificar el campanar rematant-lo amb l'esvelt teulat piramidal. El 1688 es va construir un gran retaule barroc, obra de l'escultor Antoni Barnoya que va ser cremat durant la guerra civil igual que la imatge romànica de la Mare de Déu. El 1797 es va construir el porxo que

trobem a l'entrada i que ha estat restaurat recentment. A sobre hi podem veure una finestra de doble esqueixada probablement de l'església romànica. Al mig de la façana una gran rosassa amb un vitrall de Domènech Fita de l'any 1976. Només entrar a l'església a mà dreta trobem un sarcòfag gòtic de l'any 1348 que ens recorda que és l'església del Castell d'Anglès. També, un arc carpanell de pedra que aguanta l'estructura del cor. A dintre la nau, la capella del Sant Crist que fou la capella dels Olmera i dita de Sant Sebastià. A sobre l'arc de mig punt trobem una làpida amb el seu escut i la inscripció que diu "Lo Senyor Galceran Olmera partí del Castell d'Anglès el 10 d'agost de 1597 amb sis-cents homes per la guerra de Perpinyà". La capella següent, del 1670, és la de l'altar del Roser. Tant la imatge com el retaule es van cremar el 1936. L'actual és una reproducció d'un retaule neoclàssic. A la capella del costat trobem un retaule de fusta dedicat a Sant Isidre. A l'altre costat de la nau, una porta ens portarà a la capella fonda construïda el 1855 i dedicada a la Puríssima. Aquesta porta era la primitiva entrada al temple i es van suprimir els seus arcs de pedra en ampliar l'obertura. Les parets nues, la seva volta de rajol, el seu retaule i el sagrari, obra de l'escultor Mn. Emili Bohigas, en fan un conjunt remarcable. Al seu costat trobem la sagristia amb una valuosa calaixera de roure de l'any 1855. El retaule de l'altar major d'estil neogòtic i la imatge de la Mare de Déu de Sales, una talla policromada de J. M. Bohigas, es van inaugurar el 1955. A la banda dreta del presbiteri trobem **la Torre del Mal Temps** coneguda com **la Torre de les Bruixes**. És en realitat un **comunidor**, un dels pocs que es conserven a la comarca i la seva funció era la de beneir els quatre punts cardinals i comunir el mal temps en cas de tempesta. D'aquí que se li atribuïssin poders sobre les bruixes.

61a SORTIDA DE CONEGUEM CATALUNYA 28-10-2012
BONMATÍ – ERMITA DE ST. JULIÀ – MAS REVERTER – ST.JULIÀ
DEL LLOR

Descripció de l'itinerari

Horari Parcial	Horari Acumulat	Distància (km)

0,00	0,00	0,000

Iniciem la caminada a l'aparcament de l'Envelat del poble de **Bonmatí**; agafem el carrer de Jordi Pujol fins al final.

0,05	0,05	0,210

Placeta i carretera vella a Sant Julià, anem cap a la dreta; s'acaba l'asfaltat i s'inicia un camí que fa uns revolts; deixem a la dreta la plaça del Motor i a l'esquerra l'església de Bonmatí; pugem una mica i més endavant veiem a la dreta una central elèctrica.

Església de Bonmatí

0,05	0,10	0,490

Cruïlla; travessem la carretera que va de Bonmatí a Sant Julià del Llor; anem recte.

0,05	0,15	0,700

Cruïlla; tenim el cementiri a l'esquerra, al davant la fàbrica de bateries elèctriques,

entremig dels dos, el camí de tornada del nostre itinerari, és la carretera vella de Sant Julià del Llor; nosaltres agafem el camí de la dreta, que fa una lleugera pujada.

0,05   0,20   0,930

Bifurcació; deixem el carrer d'Aulina de can Munné a la dreta, és l'últim carrer del poble que hem deixat. Més endavant veiem una porta reixada a la dreta i més enllà can Verònic a l'esquerra.

0,08   0,28   1,390

Bifurcació; a l'esquerra aniríem directament a l'ermita de Sant Julià, nosaltres anem recte en lleugera pujada.

0,04   0,32   1,530

Bifurcació, anem a l'esquerra; més endavant rodegem la masia de la Rovira per l'esquerra. D'aquí es poden veure els cingles de Sant Roc a la dreta, al front el Puigdalí, can Costa i la Pera. Més endavant deixem un senderol a l'esquerra.

0,10   0,42   1,980

Bifurcació, anem a l'esquerra; en aquest punt veiem a la nostra esquerra un antic forn de calç mig amagat entre la vegetació.

0,03   0,45   2,130

Camí travesser que abans havíem deixat, anem a la dreta; més endavant deixem un sender a la dreta i després desemboquem en una pista cimentada; girem a la dreta.

0,08   0,53   2,490

Ermita de Sant Julià del Llor, també dedicada a Sant Agustí; hi ha un cementiri a la part del darrere i també una torre metàl·lica d'antenes; magnifiques vistes de l'entorn i el Pirineu. Sortim d'aquest cim anant cap a la part del darrere a cercar un camí baixador a l'esquerra de les antenes.

Conjunt de masia, església i antena de Sant Julià del Llor

0,10   1,03   2,700

Bifurcació; deixem el camí principal i anem cap a l'esquerra per un corriol baixador.

0,06   1,09   2,980

Bifurcació; anem cap a la dreta, baixant.

0,02   1,11   3,090

Bifurcació, anem a l'esquerra; més endavant veiem la masia Collell a la dreta.

0,03   1,14   3,190

Bifurcació; anem cap a la dreta per un corriol que puja entremig del bosc de can Maldecor.

0,12   1,26   3,800

Cruïlla, anem a la dreta; més endavant veiem a l'esquerra del camí la capella de Sant Pere Màrtir.

0,04   1,30   4,040

Bifurcació, a l'esquerra, anem recte.

0,05   1,35   4,290

Bifurcació, camí travesser, a la dreta veiem can Rigau, nosaltres anem cap a l'esquerra.

0,05   1,40   4,520

Bifurcacions seguides, la primera és un camí a l'esquerra amb una cadena, la refusem; la segona és un camí travesser, anem cap a la dreta, més endavant trobem una cadena que hem de passar.

0,09   1,49   5,070

Mas Reverter a la dreta del camí; anem rodejant la casa per l'esquerra fins que arribem davant una alzina, on hem de deixar el camí que seguïem i bifurcar cap a l'esquerra per un camí molt poc definit en el seu començament. A la llunyania es veuen les antenes del Rocacorba.

0,11   2,00   5,550

Can Boada, a l'esquerra del camí; deixem el camí d'accés i anem pel camí exterior. Veiem el poble d'Amer al davant i els cingles de Sant Roc a la dreta.

0,12   2,12   6,280

Bifurcació a l'esquerra, nosaltres anem recte; veiem al davant la Torre d'Amer.

0,03   2,15   6,410

Bifurcació a la dreta, anem recte; més endavant hi ha una cadena que barra el camí.

0,03   2,18   6,540

Bifurcació, anem a l'esquerra i passem una riera per un pont; hi ha un pal indicador de la Ruta de l'Aigua. Més endavant veiem les ruïnes d'una casa a l'esquerra del camí.

0,08   2,26   6,980

Bifurcació a la dreta, anem recte pel camí principal; veiem el canal de rec de Sant Julià i una masia; també veiem un pal indicador de la Ruta de la Volta al Terme. Més endavant passem un torrent per un pont.

0,09   2,35   7,420

Masia de les Roques Negres a l'esquerra del camí; tenim el riu Ter a la dreta. Més endavant passem pel costat del veïnat de ca l'Artal a la dreta.

0,17   2,52   8,440

Ruïnes de la Barca de la Cellera a l'esquerra del camí.

0,03   2,55   8,620

Can Gallina a l'esquerra; continuem pel camí principal.

0,06   3,01   8,890

Veïnat del Carrer Vell de Sant Julià del Llor, a la dreta del camí; hem de deixar el camí principal i ens dirigim cap a la dreta per un camí descendent d'accés al poble per anar a visitar el **pont romànic de Sant Julià del Llor**, reparat el 1990; pel pont no hi passa aigua, ja que en un aiguat el riu va canviar de curs. Continuem pel Carrer Vell en el mateix sentit que portàvem per anar a sortir a la pista que havíem deixat abans. Més endavant passem pel costat de can Vila, a l'esquerra del camí, anem recte; més endavant, bifurcació a l'esquerra, continuem recte.

Pont romànic de Sant Julià del Llor

0,15   3,16   9,720

Bifurcació; carretera travessera, amb pals indicadors de les restes Romàniques la Cavorca, Indicador de Via Verda –Ruta del Carrilet-, indicador de la Ruta Curs de l'aigua. Nosaltres anem cap a l'esquerra; més endavant veiem can Talaia a l'esquerra i a dalt, a mitja muntanya; més endavant trobem les primeres cases de **Sant Julià del Llor**, a la dreta hi ha el Centre Cívic i pista esportiva; entrem doncs, pel carrer Nou.

0,07   3,23   10,050

Bifurcació a l'esquerra, carrer Petit, que ens portaria a la capella de Sant Agustí a l'ermita que hi ha a dalt de tot de la muntanya que tenim a l'esquerra. Més endavant, al costat d'una casa, boca de les antigues mines de plom.

0,09   3,32   10,480

Bifurcació, deixem l'asfaltat i anem a l'esquerra per un camí que entra al bosc, més endavant hi ha la font de Sant Julià a la dreta del camí en un nivell més baix; hem de continuar recte pel camí que portàvem.

0,04   3,36   10,640

Can Tulsa a la dreta del camí; si mirem cap a la llunyania veiem el poble d'Anglès.

0,08   3,44   11,110

Bifurcació, deixem el camí que puja i anem a la dreta.

0,07   3,51   11,500

Sortim a la cruïlla del punt 0,700 km esmentat al principi, on hi ha el cementiri i la fàbrica de bateries; hem d'anar cap a la dreta per on havíem vingut.

0,08   3,59   11,830

Cruïlla, carretera a Sant Julià del Llor, continuem recte pel camí de terra.

0,06   4,05   12,190

Placeta i final de la carretera vella a Sant Julià, anem cap a l'esquerra pel carrer de Lluís Companys fins al final, on trobem l'aparcament de l'Envelat de **Bonmatí**.

Que us hagi agradat!

Bibliografia:

-Gran Geografia Comarcal de Catalunya, Suplement, del Maresme al Vallès Oriental, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1a edició: juny del 2004.

-Gran Geografia Comarcal de Catalunya, volum 3, El Gironès, la Selva, la Garrotxa. Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1a edició: setembre del 1981.

-<http://www.selva.cat/municipis>

-http://ca.wikipedia.org/wiki/Llista_de_monuments

Fotografies: Llorenç Pont

La preparació d'aquesta 61a sortida ha estat realitzada per membres de la Secció de Cultura de l'AE Talaia. Octubre de 2012

ALTRES DADES:

Itinerari amb autobús: carretera C-15 fins a Vilafranca, d'aquí per l'autopista AP-7 fins a l'àrea Medes; propera sortida cap a Sils N-II i després agafar la C-63, passant per Santa Coloma de Farners i després fins a Anglès; d'aquí agafar N-141 fins a Bonmatí.

Dinar al restaurant Can Jans de Bonmatí (al començament del carrer del Pi).

